

EOAK/5847/2019

31.8.2020

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Pasi Pölönen

Esittelijä: Esittelijäneuvos Jarmo Hirvonen

Tuomion rajattu julkisuus ja julkisen tiedotteen suppeus

1 KANTELU

Oikeustoimittajat ry (jäljempänä kantelija) pyysi kantelussaan eduskunnan oikeusasiamiestä tutkimaan, oliko Itä-Uudenmaan käräjäoikeus rikkonut oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa annettua lakia (YTJulKL) rikosasiassa R 19/985. Asiassa oli annettu kansliatuomio ja julkinen seloste 18.9.2019. Kantelija epäili, että Itä-Uudenmaan käräjäoikeus oli toiminut vastoin lakia

- salatessaan tuomiolauselmasta tuomion lopputulokseen kuuluvia tietoja, joiden salaaminen ei kantelijan mielestä ollut sallittua (*tuomiolauselma*),

- laatiessaan tuomiosta hyvin niukan julkisen selosteen, joka ei kantelijan näkemyksen mukaan täyttänyt lain vaatimusta asian ja ratkaisun perusteluiden pääpiirteittäisestä selostamisesta (*julkinen seloste*) ja

- salatessaan tuomiosta tietoja, joita kantelijan mukaan joko ei ole ollut tarpeen salata tai jotka liittyivät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin (*tuomion perustelut*).

Kantelija kertoi kantelussaan, että Nurmijärvellä oli tapahtunut 21.–22.11.2018 henkirikos, jonka uhri oli alaikäinen lapsi. Poliisi oli ottanut teosta epäiltynä kiinni uhrin isäpuolen.

Poliisi oli tiedottanut asiasta esitutkinnan aikana vain niukasti 12.12.2018 antamallaan tiedotteella. Poliisi oli kertonut, että rikosta tutkittiin murhana ja että uhri oli alaikäinen, vakavasti sairas lapsi.

Maaliskuussa 2019 syyttäjä oli nostanut isäpuolta vastaan syytteen murhasta, huumausaineen käyttörikoksesta ja kahdesta maksuvälinenetuksesta. Syyttäjä ei ollut tiedottanut asiasta lainkaan syyteharkinnan aikana tai sen jälkeen.

Pääkäsittely Itä-Uudenmaan käräjäoikeudessa oli toimitettu 12.3.2019. Syytteet huumausaineen käyttörikoksesta ja maksuvälinepetoksista oli luettu julkisesti. Ennen murhasyytteen lukemista käräjäoikeus oli julistanut istunnon toimitettavaksi yleisön läsnä olematta. Murhasyyte oli käsitelty kokonaisuudessaan suljettujen ovien takana.

Käräjäoikeus oli 21.3.2019 antanut välituomion, josta oli annettu myös julkinen seloste. Vastaaja oli välituomiolla määrätty mielentilatutkimukseen. Vastaajalle tehdyn mielentilatutkimuksen jälkeen käräjäoikeus oli 18.9.2019 antanut asiassa kantelun kohteena olevan tuomion ja julkisen selosteen. Käräjäoikeus tuomitsi vastaajan taposta ja edellä mainituista vähäisemmistä rikoksista yhteiseen 11 vuoden vankeusrangaistukseen.

Kantelija perusteli kanteluaan seuraavasti:

Tuomiolauselma

YTJulkL 24 §:n mukaan ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat ovat julkisia silloinkin, kun ratkaisu muutoin sisältää salassa pidettäviä tietoja. Rikosasiassa tämä tarkoittaa käytännössä tuomiolauselman julkisuutta. Itä-Uudenmaan käräjäoikeus oli kuitenkin tuomiolauselmassaan salannut kaikki tiedot asianomistajille tuomituista korvauksista. Kantelijan näkemyksen mukaan tuomitujen korvausten salaaminen tuomiolauselma-asiasta oli yksiselitteisesti lainvastaista.

Julkinen seloste

YTJulkL:n 25 §:n mukaan julkisen selosteen tulee sisältää "pääpiirteittäinen selostus asiasta ja ratkaisun perusteluista". Kantelijan mukaan selosteen siis tulisi ilmaista ratkaisun pääasialliset, keskeiset seikat sekä itse asiasta että päätöksen perusteluista. Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden seloste ei kantelijan mukaan täyttänyt näitä vaatimuksia. Selosteessa ei ollut kerrottu edes perusasioita kuten sitä, millä ankaroittamisperusteella (vakaa harkinta, erityinen raakuus ja julmuus) syyttäjä oli arvioinut teon murhaksi eikä tapoksi. Sitäkään, minkä ikäinen lapsi oli tai mitä sukupuolta hän oli, ei selosteessa kerrottu. Rikoksen piirteiden arvioinnissa sillä, oliko kyseessä esimerkiksi alle kouluikäinen vai kenties lähellä täysi-ikää oleva lapsi, oli kantelijan mielestä suuri merkitys.

Yleisö oli kantelijan mukaan jäänyt pohtimaan, oliko tapaukseen voinut liittyä "armomurhan" piirteitä, koska tekijä oli vakavasti sairaan lapsen isäpuoli. Tähänkään kysymykseen julkinen seloste ei antanut vastausta. Julkisen selosteen perusteella yleisöllä ei ollut mahdollisuuksia arvioida myöskään tuomion tai rangaistuksen oikeellisuutta.

Myös vastaajan oikeusturva oli selostetta laadittaessa kantelijan mielestä sivuutettu, koska selosteesta tai tuomion julkisesta versiosta ei ilmennyt lainkaan, mikä oli ollut puolustuksen kanta henkirikossyytteeseen.

Tuomion perustelut

Kantelija katsoi, että tässä tapauksessa myös itse tuomio ja sen perustelut olisi ollut mahdollista laatia huomattavasti julkisemmin kuin Itä-Uudenmaan käräjäoikeus oli tehnyt. Mahdollisesti tuomio olisi voinut olla jopa niin julkinen, ettei julkista selostetta olisi tarvittu lainkaan.

Kantelijan mielestä oli epäuskottavaa, ettei tuomioon olisi voinut kirjoittaa mitään henkirikokseen liittyvää yksityisyyden suojaa loukkaamatta.

Kantelijan mukaan oli myös huomattava, että käsittelyjulkisuus ja tuomiojulkisuus olivat kaksi eri asiaa. Käsittelyn salaisuutta oli perusteltu sillä, että asiassa esitettiin arkaluonteisia tietoja uhrin yksityiselämästä ja terveydentilasta. Tuomion perusteluiden kategorisen salaamisen perusteluksi tämä ei kantelijan mukaan riittänyt. Kysymys oli kansliatuomiosta, jossa salassa pidettävät seikat olisi ollut mahdollista erottaa muusta tekstistä tai sivuuttaa kokonaan.

Kantelija kiinnitti huomiota myös siihen, että YTJulkL 9 §:n mukaan arkaluonteiset yksityiselämää, terveydentilaa, vammaisuutta tai sosiaalihuoltoa koskevat tiedot eivät lähtökohtaisesti ole rikosasiassa salassa pidettäviä siltä osin kuin ne liittyvät olennaisesti syytteessä tarkoitettuun tekoon tai sen rikosoikeudelliseen arviointiin. YTJulkL:n 26 §:ssä todetaan myös, että salassa pidettäviä tietoja voidaan ottaa julkiseen ratkaisuun siinä määrin kuin se ratkaisun perustelemiseksi on tarpeellista.

Kantelija kiinnitti huomiota myös siihen, ettei tuomioon ollut kirjattu salassapidon perustetta eikä sitä, mihin lainkohtiin tuomion salassapito perustui. Vaikka laki ei tätä edellytä, salassapidon täsmällisten perusteiden kirjaaminen tuomioon on kantelijan mielestä suotavaa.

Käräjäoikeuden pääkäsittelyn pöytäkirjaan kirjatusta käsittelyratkaisusta ilmeni, että salassapidosta oli päätetty eräiden oikeudenkäyntiasiakirjojen osalta vasta sen jälkeen, kun yleisö oli jo poistettu istuntosalista. Kantelijan mielestä tämä ei ollut hyvä eikä julkisuusmyönteinen menettelytapa.

2 SELVITYKSET

Kantelun johdosta hankittiin selvitys Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden käräjätuomarilta A:lta ja lausunto Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden laamannilta B:ltä.

Käräjätuomarin 24.10.2019 antaman selvityksen mukaan jo haastehakemuksen ja muiden oikeudenkäyntiasiakirjojen perusteella oli ollut selvää, että oikeudenkäynnissä tulee esiin ”niin uhrin, tekijän kuin omaisten” osalta varsin arkaluonteisia tietoja yksityiselämästä ja terveydentilasta. Uhrin vanhemmat olivatkin tästä syystä esittäneet asian julkisuuden rajoittamista. Vastaaja oli yhtynyt pyyntöön eikä syyttäjäkään ollut vastustanut julkisuuden rajoittamista.

Käräjäoikeus oli istunnossaan 12.3.2019 käsitellyt julkisuuden rajoittamista koskeneet pyynnöt samalla kertaa niin käsittelyn, asiakirjojen kuin ratkaisujenkin osalta ja julistanut niistä ratkaisunsa ennen yleisön poistamista salista. Tämän jälkeen oli kuitenkin esitetty vielä haastehakemuksen ja kirjallisen vastauksen salaamista koskeneet pyynnöt, joita ei ollut huomattu esittää aikaisemmin, ja myös näihin pyyntöihin oli julistettu ratkaisu. Ratkaisun sisältö ilmeni pääkäsittelyn julkisesta pöytäkirjasta.

Käräjätuomari ei antamassaan selvityksessään pitänyt julkisen selosteensa sisältöä liian niukkana vaan katsoi sen täyttävän lain vaatimukset.

Käräjätuomari selitti tuomittujen korvausten jättämistä pois julkaistusta tuomiolauselmasta sillä, että korvausvaatimusten perusteet olivat liittyneet salassa pidettäviksi määrättyihin tietoihin, jotka olisivat ilmenneet myös tuomiolauselmalle kirjatuista tuomituista korvauksista. Tässä tilanteessa käräjäoikeuden ratkaisusta oli toimitettu medialle ”osajäljennösluontoisesti” versio, jossa ei ollut tietoa tuomituista korvauksista. Käräjätuomarin selvityksen mukaan ”korvauskysymysten lopputuloksen nimenomainen näkyvillä olon tarve julkisessa ratkaisuasiakirjassa on tullut esille vasta kantelusta”.

Laamanni totesi 28.10.2019 antamassaan lausunnossa, että kantelija oli ”oikeassa siinä, että korvausvelvollisuus tuomiolauselmätietona on lähtökohtaisesti julkinen.” Laamanni yhtyi myös kantelijan käsitykseen siitä, että julkiset selosteet olivat tässä tapauksessa olleet sisällöltään niukkoja. Laamanni ei kuitenkaan katsonut voivansa tässä tapauksessa tarkemmin ottaa kantaa julkisen selosteen sisältöön. Jutussa oli laamannin mukaan ollut kysymys hyvin poikkeuksellisesta tapahtumasta.

Kantelija antoi vastineensa käräjätuomarin selvityksestä ja laamannin lausunnosta. Vastineessaan kantelija totesi, että korvausvelvollisuus tuomiolauselmätietona oli aina julkinen eikä siis laamannin lausun-

nossa väitetyin tavoin vain "lähtökohtaisesti julkinen". Kantelija piti kuitenkin myönteisenä, että käräjäoikeus oli kantelun tekemisen jälkeen itsekin huomannut tuomiolauselmaan sisältyneen virheensä ja korjannut sen.

Kantelija totesi vastineessaan käräjätuomarin selvityksen johdosta, että laki tai muut säännökset eivät tunne "osajäljennösluontoista syyteasian lopputulosta". Kaikki kantelun kohteena olevasta rikosasiasta kiinnostuneet median edustajat olivat pyytäneet käräjäoikeudelta jutun tuomion, eivät osajäljennöstä lopputuloksesta. Sillä, että tiedot tai oikea asiakirja olisi ollut mahdollista saada erikseen pyytämällä, ei ollut kantelun kannalta merkitystä. Kaikki tuomiota pyytävät eivät välttämättä edes ymmärrä, että annetusta asiakirjasta puuttuu lain julkiseksi määrittelemiä tietoja.

Kantelija painotti vastineessaan sitä, ettei kantelun kohteena olevassa selostuksessa selitetty henkirikoksesta sanallakaan esimerkiksi teko-tapaa, motiivia, olosuhteita, tekijöiden välistä suhdetta, syyttäjän väittämiä murhan erityistunnusmerkkejä, syytä niiden hylkäämiselle tai oikeastaan mitään muutakaan sellaista, mikä yleisesti mielletään vakavan väkivaltarikoksen "pääpiirteiksi".

Seuraavat kanteluun liitetyt asiakirjat olivat käytössäni:

- Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden 18.9.2019 antaman tuomion nro 19/140253 julkinen versio (R 19/985),
- Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden laatima julkinen seloste 18.9.2019 edellä mainitusta tuomiosta,
- Poliisin tiedote 12.12.2018,
- Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden laatima julkinen seloste 21.3.2019 edellä mainitussa jutussa annetusta välituomiosta ja
- Itä-Uudenmaan käräjäoikeuden pääkäsittelyn 12. ja 13.3.2019 pöytäkirja.

Eduskunnan oikeusasiamiehen kansliaan hankittiin myös jäljennös edellä mainitusta 18.9.2019 annetusta tuomiosta ilman salauksia.

Kantelun kohteena oleva 18.9.2019 annettu julkinen seloste oli sisältäen seuraava:

"Käräjäoikeus on 18.9.2019 antanut tuomion rikosasiassa, jossa on kysymys vastaaja [nimi] kohdistetusta murhasyytteestä ja kolmesta muusta samassa asiassa käsitellystä syytteestä.

Murhasyytteen osalta vastaaja [nimi] oli määrätty aiemmin välituomiolla mielentilatutkimukseen ja hänen syyntakeisuudestaan on sen jälkeen

annettu lausunto. Lausunnon mukaan vastaaja [nimi] on ollut syyntakeinen teon aikana. Käräjäoikeus on päätenyt samaan lopputulokseen tuomiossaan murhasyytteen osalta.

Käräjäoikeus on arvioinut tuomiossaan murhasyytteessä kuvatun teon rikosoikeudellista luonnetta. Käräjäoikeus on päätenyt siihen, että kysymyksessä on murhan sijasta tapporikos. Teon julma toteutustapa ja tapahtumaolosuhteet sekä menehtyneen uhrin riippuvainen asema vastaaja [nimi] on otettu huomioon teon moitearvostelussa ja rangaistusta korottavana tekijänä. Tuomitun yhteisen rangaistuksen määrä, joka sisältää mainitut kolme muuta syytekohtaa, on yhteensä 11 vuotta vankeutta.”

Välituomiosta 21.3.2019 annettu julkinen seloste oli sisällöltään seuraava:

”Murhasyytteen osalta asian käsittely on määrätty tapahtumaan yleisön läsnäolematta, oikeudenkäyntiasiakirjat ja ratkaisu on myös määrätty salassapidettäväksi erillisellä ratkaisulla 12.3.2019.

Käräjäoikeus on käsitellyt asiaa 12.-13.3.2019.

Murhasyytteen osalta käräjäoikeus on päätenyt välituomion antamiseen, jossa on todettu välituomion antamisen lainmukaiset edellytykset eli että vastaajan on näytetty menetelleen syytteessä kuvatulla rangaistavaksi säädetyllä tavalla. Vastaaja on määrätty teonaikaisen syyntakeisuuden selvittämiseksi mielentilatutkimukseen. Käräjäoikeus ratkaisee asian kokonaisuudessaan mielentilatutkimuksen saavuttua tuomioistuimeen.

Ratkaisu on yksimielinen.”

3 RATKAISU

3.1 Aikaisempia oikeusasiamiehen kannanottoja

Eduskunnan oikeusasiamies Petri Jääskeläinen on useissa antamisissaan ratkaisuisa korostanut julkisuusperiaatteen merkitystä yleisten tuomioistuinten toiminnassa. Ratkaisuisa on tuotu esiin nyt kysymyksessä olevan YTJulkL:n taustoja ja tavoitteita. Ratkaisuisa on otettu kantaa myös oikeusasiamiehen toimintamahdollisuuksiin suhteessa riippumattomiin tuomioistuihin. Nyt kysymyksessä olevan kantelun kannalta merkityksellisiä ovat muun muassa seuraavat oikeusasiamiehen ratkaisut.

Oikeusasiamies Jääskeläinen käsitteli 17.9.2010 Oikeustoimittaja ry:n kanteluun antamassaan päätöksessä ([dnro 3947/4/08](#)) julkisen selosteen laatimista koskevia kysymyksiä yleisellä tasolla ja kolmessa yksittäistapauksessa. Kysymys oli tilanteista, joissa käräjäoikeudet eivät olleet antaneet julkista selostetta seksuaalirikosasioissa lainkaan. Päätöksessään oikeusasiamies käsitteli ensisijaisesti kysymystä julkisen selosteen antamisen edellytyksistä. Ratkaisuisa käsiteltiin kuitenkin

jonkin verran myös nyt käsillä olevassa kanteluasiassa esille tulevaa kysymystä julkisen selosteen sisällöstä ja laajuudesta.

Edellä mainitussa ratkaisussaan oikeusasiamies korosti muun ohella, että salassapidon rajaaminen vain ehdottoman välttämättömään niin, että osa oikeudenkäynnistä voi olla julkinen, on yksi YTJulkL:n kantavista lähtökohdista. Lähtökohta soveltuu kaikenlaisiin tilanteisiin ja erityisen hyvin julkisten selosteiden antamiseen. Julkisen selosteen laatiminen ei välttämättä oikeusasiamiehen mukaan ollut tarpeen silloin, kun salassa pidettävän aineiston rajaaminen vain välttämättömään oli suoritettu jo tuomioistuimen ratkaisun julkisuutta arvioitaessa, jolloin asian ainakin pääpiirteittäiseksi hahmottamiseksi tarvittavat tiedot voitiin saada jo tuomioistuimen ratkaisusta.

Oikeusasiamies lähti ratkaisussaan siitä, että julkisuutta koskevien säännösten tulkinnassa tuomioistuimilla olevaa harkintavaltaa tulee käyttää julkisuusmyönteisesti. Oikeusasiamies katsoi, että YTJulkL:n esityöt puoltavat julkisuusmyönteistä tulkintaa myös julkisen selosteen käyttämisen osalta, mikä ilmeni erityisen selvästi lakivaliokunnan mietinnöstä ([LaVM 24/2006 vp](#), s. 3).

Oikeusasiamies Jääskeläisen otti Oikeustoimittajat ry:n kanteluun 26.10.2009 antamassaan päätöksessä ([dnro 1357/4/08](#)) kantaa oikeudenkäynnin julkisuuteen henkirikosasiassa. Ratkaisussa todettiin, että oikeudenkäynnissä julkisuusperiaatteen painoarvoon vaikuttaa käsiteltävänä olevan asian laatu. Henkirikoksissa tai muissa erityisen vakavissa rikoksissa julkisuuden yleensä katsottiin olevan yksityiselämän suojaamisen intressiä vahvempi (ks. Oikeudenkäynnin julkisuus, Helsingin hovioikeuspiirin laatuhanke Julkisuustyöryhmän [raportti 19.12.2007](#) s. 38).

Oikeusasiamies totesi mainitussa ratkaisussaan, että arkaluonteisen tiedon suojan toteuttamisessa merkitystä tuli antaa henkilön omalle käsitykselle asiasta, mutta yksinomaan sillä perusteella asiaa ei tullut ratkaista ([HE 13/2006 vp](#), s. 40). Arkaluonteisina tietoina pidettiin esimerkiksi tietoja mielenterveyden ongelmista ja -sairauksista tai intiimialueiden vammoista. Arkaluonteisten tietojen suoja koski sekä elossa olevia että kuolleita henkilöitä. Myös sairauden luonne tai vakavuus voi olla arkaluonteinen tieto (ks. Oikeudenkäynnin julkisuus, 2007, s. 17).

Oikeusasiamies Jääskeläinen totesi yksityishenkilön kanteluun 23.12.2019 antamassaan ratkaisussa ([EOAK/6318/2018](#)), että tuomioistuinten aktiiviselle tiedottamiselle ja niiden työn esittelemiselle julkisuuteen oli ilmeinen yhteiskunnallisesti merkittävä tarve ja myös julkisuusperiaatteesta johdettavissa oleva velvollisuus. Viranomaisten toiminnassa noudatettava julkisuusperiaate kävi ilmi perustuslain 12 §:n 2 momentista. Oikeusasiamies totesi mainitussa ratkaisussaan

myös, että oikeuslaitoksen uskottavuuden ja kansalaisten luottamuksen kannalta oli keskeistä, että tuomioistuinratkaisujen sisällöstä julkisuuteen annettava tieto oli oikeaa ja perustui oikeisiin tosiseikkoihin.

3.2 Asian arviointi tässä tapauksessa

Yleistä

Perustuslakivaliokunta on todennut julkisuusintressin olevan oikeudenkäynnissä vielä vahvempi kuin viranomaistoiminnassa yleensä ([PeVL 43/1998 vp](#), s. 7 ja [PeVL 31/2005 vp](#), s. 4). Oikeudenkäyntien julkisuus on jo lähtökohtaisesti laajempaa kuin julkisuus hallinnossa. Esimerkiksi pelkästään se seikka, että tietty asiakirja kuten rikosasiassa esimerkiksi kirjallinen lääkärinlausunto on esitutkintaviranomaisen tai syyttäjän hallussa olevana säädetty salassa pidettäväksi, ei yleensä tarkoita automaattisesti sitä, että sama asiakirja olisi salassa pidettävä myös oikeudenkäyntiasiakirjana. Toisaalta, jos asiakirja on hallinnossa julkinen, se on yleensä julkinen myös oikeudenkäyntiasiakirjana.

Perustuslakivaliokunta on painottanut, että yksityiselämän ja henkilötietojen suojalla ei ole etusijaa muihin perusoikeuksiin nähden ([PeVL 14/2018 vp](#), s. 8). Yksityisyyden suojan ja julkisuuden välisen oikean tasapainon arvioinnissa on kyse tavanomaisesta kahden perusoikeussäännöksen yhteensovittamisesta ja punninnasta.

Mediajulkisuudella on suuri merkitys oikeudenkäyntien julkisuuden käytännön toteutumisessa. Suuri yleisö saa edelleen perinteisten tiedotusvälineiden kautta tietoja oikeudenkäynneistä ja tiedotusvälineet vaikuttavat toiminnallaan siihen, millaiseksi kansalaisten mielikuva oikeusjärjestyksestä ja lainkäytöstä muodostuu. Oikeudenkäynteihin kohdistuva yleisen kiinnostuksen kohteena ei kuitenkaan välttämättä ensisijaisesti ole oikeusjärjestys tai lainkäyttö. Kysymys voi olla siitä, että tietoa halutaan oikeudenkäyntiin johtaneista mielenkiintoa, huolta tai pelkoa herättävistä tapahtumista tai siksi, että asiaan osalliset henkilöt koetaan kiinnostaviksi. Olipa kiinnostuksen syy mikä tahansa, myös tuomioistuin ja sen ratkaisut tulevat joka tapauksessa samalla yleisön tarkastelun ja usein myös sosiaalisessa mediassa käytävän keskustelun kohteiksi.

Oikeudenkäyntiin johtaneet tapahtumat ja itse oikeudenkäynti saataan joskus kokea viihteenä. Rikosasian asianosaisten ja erityisesti vakavan rikosasian asianomistajien kannalta kyse on päinvastoin jostain aivan muusta. Oikeudenkäynnissä käsiteltävät kysymykset voivat joka tapauksessa antaa myös aiheen vakavaan yhteiskunnalliseen keskusteluun ja esimerkiksi rikoksiin tai epäselvyyksiin johtaneiden syiden ja epäkohtien korjaamiseen jutun lopputuloksesta ja riippumatta. Lapsen kohdistuneen henkirikoksen käsittely saattaa herättää keskustelun esimerkiksi lastensuojeluun liittyvistä tai muista lasten hyvinvointiin

liittyvistä tärkeistä kysymyksistä. Julkinen oikeudenkäynti kaksiasian-osaissuhteineen tarjoaa demokraattisessa oikeusvaltiossa kehittyneimmän tavan selvittää menneitä tekoja, tapahtumia ja laiminlyöntejä avoimesti ja julkisesti.

Julkisuusmyönteiseen laintulkintaan ei esimerkiksi tietopyyntöihin vastattaessa yleensä kuulu oikeudenkäynnistä kiinnostuneen tahon vaikuttimien selvittäminen tai arvottaminen. Vaikka yleinen kiinnostus saattaa kohdistua aiheisiin tai henkilöihin, joita koskeva uutisointi tuomarin mielestä on turhaa, tuomarin tehtävänä ei ole arvioida yleisön tai median vaikuttimia. Olipa kiinnostuksen kohteena ja syynä mikä tahansa, asian julkisuusmyönteinen käsittely ja hyvin perustellut kielteisetkin julkisuusratkaisut tarjoavat tuomioistuimille hyvän tilaisuuden esitellä oman toimintansa oikeudenmukaisuutta ja laadukkuutta.

Oikeudenkäynnin julkisuuden toteutuminen tässä asiassa

Koska oikeudenkäynnin julkisuus muodostuu käytännössä käsittelyn julkisuudesta, asiakirjojen julkisuudesta ja ratkaisun julkisuudesta sekä viimeksi mainittua täydentävästä julkisesta selosteesta tai tiedotteesta, pidän johdonmukaisena tarkastella mainittuja julkisuuden elementtejä tässä ratkaisussani kokonaisuutena, jonka osat vaikuttavat olennaisesti toisiinsa.

YTJulkL 24 §:n nojalla tuomioistuin voi määrätä ratkaisunsa pidettäväksi tarpeellisin osin salassa, jos ratkaisu sisältää mainitun lain 9 §:ssä salassa pidettäväksi säädettyjä arkaluonteisia tietoja henkilön yksityiselämästä ja terveydentilasta tai tietoja, joiden salassa pitämiseksi on annettu lain 10 §:ssä tarkoitettu salassapitomääräys, taikka tietoja, joiden salassa pitämiseksi asian suullinen käsittely on toimitettu yleisön läsnä olematta. Ratkaisun lopputulos ja sovelletut lainkohdat ovat tällöinkin julkisia. Tuomioistuin voi kuitenkin määrätä pidettäväksi salassa asianomistajan henkilöllisyyden rikosasiassa, jos rikosasia koskee erityisen arkaluonteista hänen yksityiselämänsä liittyvää seikkaa.

YTJulkL 26 §:n mukaan suoraan lain nojalla salassa pidettävän tiedon, erikseen salassa pidettäväksi määrätyn tiedon ja tiedon, jonka salassa pitämiseksi suullinen käsittely on toimitettu yleisön läsnä olematta, saa ottaa julkiseen ratkaisuun siinä laajuudessa kuin se on tarpeellista ratkaisun perustelemiseksi.

YTJulkL 25 §:n mukaan julkinen seloste annetaan, kun 24 §:n nojalla salassa pidettäväksi määrätty ratkaisu koskee asiaa, joka on yhteiskunnallisesti merkittävä tai se on synnyttänyt huomattavaa kiinnostusta julkisuudessa. Julkinen seloste sisältää pääpiirteittäisen selostuksen asiasta ja ratkaisun perusteluista.

Edellä mainittujen säännösten tavoitteena on ollut ohjata tuomioistuinkäytäntöä siihen, että ratkaisut eivät olisi joko julkisia tai salassa pidettäviä, vaan että näiden ääripäiden välimuotona laadittaisiin ratkaisuja, joissa otetaan huomioon oikeudenkäynnin ja ratkaisun julkisuuden vaatimukset, mutta myös asianosaisten ja sivullisten yksityiselämää koskevan suojan tarpeet ([HE 13/2006 vp](#)).

Oikeudenkäynnin julkisuuden toteuttamiseen liittyviä käytännön kysymyksiä on arvioitu perusteellisesti Rovaniemen hovioikeuspiirin tuomioistuinten lainkäytön laatuhankkeen [työryhmäraportissa](#) XIII (2018). Työryhmä on ollut yksimielinen siitä, että julkinen seloste tulisi aikaisemman suosituksen mukaisesti laatia yleensä kaikissa asioissa, joissa ratkaisu on määrätty kokonaan salassa pidettäväksi. Jos tuomio on määrätty salassa pidettäväksi osittain, julkinen seloste laaditaan tarvittaessa (s. 44). Työryhmä on antanut suosituksen myös julkisen selosteen sisällöksi (s. 45 ja 46).

Totean yleisellä tasolla ensinnäkin sen, että laatiessaan välituomiota tai tuomiota jutussa, jonka julkisuutta on syystä tai toisesta jouduttu edellä mainittujen säännösten perusteella rajoittamaan, tuomarin tai ratkaisukokoonpanon on perusteltua pyrkiä siihen, että ratkaisu voitaisiin mahdollisuuksien mukaan kirjoittaa niin, että se voisi olla ainakin pääosin julkinen. Julkisuusmyönteisesti toimittaessa tuomioistuimen ratkaisua ei tällaisessa tilanteessa välttämättä voida kirjoittaa samalla tavalla kuin se kirjoitettaisiin täysin julkisessa asiassa. Tuomion laatu ei välttämättä käsitykseni mukaan kuitenkaan kärsi siitä, että sen rakenteesta ja sisällöstä päätettäessä kiinnitetään muiden seikkojen ohella huomiota myös julkisuuteen liittyviin näkökohtiin. Ratkaisun mahdollisimman suppeaan salaamiseen pyrkivä kirjoitustapa vastaa nähdäkseni selvästi lainsäätäjän tarkoitusta.

Jos esimerkiksi asianomistajan henkilöllisyys on tuomiossa pidettävä salassa, asianomistajan nimi usein korvataan ratkaisun perusteluissa sanalla "asianomistaja", jolloin nimeä ei tarvitse ratkaisun julkisesta versiosta poistaa monesta kohdasta. Kun vastaajan nimeä ei voida salata, pelkkä asianomistajan nimen salaaminen ei käytännössä kuitenkaan aina voi estää asianomistajan henkilöllisyyden paljastumista tilanteissa, joissa asianomistaja ja vastaaja ovat sukulaisia tai muuten läheisiä ja tämä seikka ilmenee ratkaisusta. Mikäli ratkaisusta joudutaan salaamaan muutakin kuin henkilötietoja, salattavat osat on tarkoituksenmukaista keskittää tiettyihin helposti erottaviin perustelujen kohtiin sen sijaan, että niihin palattaisiin ratkaisussa toistuvasti, mikä johtaisi ratkaisun tarpeettoman laajamittaiseen salaamiseen.

Edellä todetusta seuraa luonnollisesti se, ettei tuomion julkisuudesta voida päättää ennen kuin tuomio on laadittu. Tässä tapauksessa näin on kuitenkin tehty. Pääkäsitteilyn pöytäkirjasta 12.3.2019 ilmenee, että käräjäoikeuden tuomio nyt kysymyksessä olevan henkirikosta koske-

neen syytekohtan 4 osalta, lukuun ottamatta tuomiolauselmaa ja sovellettuja lainkohtia, on jo tuolloin määrätty salaiseksi, vaikka tuomio on annettu vasta 18.9.2019. Tuomion alussa on tuomion julkisuuden osalta viitattu 12.3.2019 tehtyyn ratkaisuun. En pidä tätä menettelyä julkisuusmyönteisenä laintulkintana.

Mainittakoon, että edellä mainitussa laatuhankeeseen työryhmäraportissa on todettu, ettei tuomiota voida määrätä salassa pidettäväksi ennen sen antamista, esimerkiksi käsittelyn julkisuudesta päätettäessä. Ratkaisu tuomion julkisuudesta sijoitetaan työryhmän kannan mukaan tuomion alkuun, myös julistetuissa jutuissa kirjalliseen muotoon saatun ratkaisun alkuun (s. 37).

Yleistä kiinnostusta herättävissä asioissa tuomiota ei kirjoiteta pelkästään asianosaisille vaan myös yleisölle. Ennakkopäätöstuomioistuimissa kuten korkeimmassa oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa tämä on yleensä itsestään selvää. Monissa korkeimman oikeuden julkaisemissa ratkaisuissa käsitelläänkin varsin avoimesti myös arkaluonteisia yksityiselämän piiriin kuuluvia tapahtumia (esim. [KKO 2020:33](#), [2019:54](#), [2018:60](#), [2018:30](#), [2017:50](#) ja [2017:31](#)). Vastaava julkisuusmyönteinen kirjoitustapa on mahdollinen myös alemmissa oikeusasteissa. Ylimpien tuomioistuinten resurssit toki edistänevät huomion kiinnittämistä tuomion kirjoitustapakysymyksiin erilaisella painoarvolla kuin mihin monesti kiireisessä alioikeustyössä voi olla mahdollisuuksia.

Tuomioistuimissa käsitellyt rikosasiat eivät kuulu vain asianosaisille edes silloin, kun käsittelyn ja oikeudenkäyntiasiakirjojen julkisuutta on rajoitettu. Rikosoikeudenhoidon piiriin tullut rikos tai rikosepäily ei voi olla kokonaan yksityisasia edes uhrin tai uhrin omaisten kannalta.

Tuomion perustelujen ja tuomiolauselman suhde voi rikosasioissakin tapauskohtaisesti vaihdella. Kysymystä ratkaisun lopputuloksen julkisuudesta ei ratkaise se, onko tiedot merkitty tuomiolauselmakentälle, vaan se, onko tiedoissa tosiasiallisesti kysymys ratkaisun lopputuloksesta. Tuomiolauselmalta merkittävä korvausvelvollisuus sisältää yleensä eritellyn luettelon tuomituista korvauksista. Esimerkiksi pahoinpitelyasiassa eritellään tyypillisesti vereentyneistä vaatteista, hoito- ja lääkekuluista, tilapäisestä haitasta ja mahdollisesta pysyvästä haitasta sekä oikeudenkäyntikuluista tuomittavat korvaukset. Joskus tuomiolauselmalta merkitään myös lyhyitä perusteluluonteisia lausumia kuten ilmaisu ”kohtuulliseksi harkitut”. Varsinaisia perusteluja ei kuitenkaan yleensä sisällytetä tuomiolauselmaan, jossa lähtökohtaisesti ilmaistaan vain ratkaisun lopputulos.

Tuomiolauselmalta merkityt eritellyt korvaukset saattavat joskus paljastaa seikkoja, jotka tuomion perusteluissa tai oikeudenkäyntiasiakirjoissa eivät ole julkisia. Mikäli tätä pidetään esimerkiksi asianomistajan

yksityisyyden suojan kannalta ongelmana, korvaukset on usein mahdollista ilmaista julkisella tuomiolauselmallä vähemmän yksilöidysti tai jopa yhtenä summana.

Mikäli kaikkien korvauserien korkopäivä on sama eikä asiaan liity muitakaan erittelyä puoltavia näkökohtia, kokonaissumman sisältyvät korvauserät voidaan yleensä ilman ongelmia yksilöidä pelkästään ratkaisun perusteluissa. Mikäli korvausmäärien erittelyt kuitenkin on kirjoitettu tuomiolauselmaan, kuten tässä tapauksessa, tuomiolauselma on ratkaisun lopputuloksena tästä huolimatta kokonaisuudessaan julkinen. Kuten kantelija on vastineessaan todennut, tuomiolauselman sisältäminen ”osajäljennösluonteisesti” ei ole lainmukainen menettely rajoittaa tuomiolauselman julkisuutta silloin, kun tuomiolauselman sisällössä on selvästi kysymys ratkaisun lopputuloksesta.

Salassa pidettävästä tuomiosta annettavan julkisen selosteen tarkoitus on osin toinen kuin tuomioistuimen laatiman tiedotteen tarkoitus. Tiedotteella pyritään useimmiten antamaan tiivistetty kokonaiskuva laajasta tai monimutkaisesta ratkaisusta tavalla, joka palvelee tiedonvälityksen nopeita tarpeita. Syvällisempää tietoa ja yksityiskohtia toimittaja tai muu asiasta kiinnostunut henkilö voi löytää julkisesta tuomiosta ja oikeudenkäyntiasiakirjoista. Usein ensimmäiset uutisjutut perustuvat tiedotteeseen, mutta myöhemmät uutisoinnit myös muihin lähteisiin kuten julkiseen tuomioon ja oikeudenkäyntiasiakirjoihin.

Tiedonvälityksen nopeiden tarpeiden kannalta julkinen seloste saattaa palvella osin samaa tarkoitusta kuin tiedotekin, mutta yleensä selostetta täydentävää lisätietoa ei ole löydettävissä tuomiosta tai muista julkisista lähteistä siinä määrin kuin jutuissa, joiden käsittely on ollut julkista. Muutenhan selostetta ei edes välttämättä tarvittaisi. Selosteen laatimisen keskeisenä tarkoituksena onkin julkisista lähteistä saatavilla olevan tiedon täydentäminen ja tuomion salaamisesta aiheutuvan tiedon puutteen korvaaminen. Kun tiedotteen tarkoitus on helpottaa tiedonvälitystä, julkisen selosteen tarkoitus on pikemminkin tehdä tiedonvälitys mahdolliseksi tarjoamalla edes keskeisimmät tiedot tapauksesta ja tehdystä tuomioistuimen ratkaisusta.

Vaatimukset, joita julkisen selosteen laajuudelle voidaan asettaa, vaihtelevat nähdäkseni sen mukaan, mitä oikeudenkäyntiä ja sen lopputulosta koskevia tietoja muuten on saatavissa tuomiosta tai oikeudenkäyntiasiakirjoista ottaen huomioon myös asiassa toimitettujen istuntojen julkisuuden aste ja mahdolliset aikaisemmin annetut tiedotteet ja julkiset selosteet. Lähestyttäessä asiaa julkisuusmyönteisesti tuomarin on keskeistä pohtia, mitä täydentävää tietoa julkisessa selosteessa kulloinkin on mahdollista antaa.

Pidän olennaisena, että julkisessa selosteessa tarjotaan lukijalle tietoja, jotka jollain konkreettisella tavalla kuvaavat kysymyksessä olevan rikoksen tunnusmerkistön mukaista tekoa, mikäli sellainen on luettu

syyksi, sekä tekoon johtaneita ja siitä ilmeneviä seikkoja kokonaisuudessaan siinä määrin, että lukija voi muodostaa edes jonkinlaisen mielikuvan tapahtumista ja tuomion perusteista. En pidä kantelun kohteena olevaa selostetta tässä suhteessa onnistuneena.

Vaikuttaa ilmeiseltä, että tapauksen yksityiskohdat ja tekoon johtaneet seikat ovat kärjäoikeuden mielestä olleet niin arkaluonteisia ja kuuluneet niin vahvasti yksityiselämän piiriin, että teosta ja siihen johtaneista seikoista on haluttu kertoa julkisuuteen mahdollisimman vähän. Kun tiedossa kuitenkin poliisin julkisuuteen antaman ilmoituksen perusteella on ollut, että aikuisen epäiltiin tappaneen vakavasti sairaan lapsen, olisi julkisessa selosteessa kantelussa katsotuin tavoin voitu kertoa esimerkiksi se, liittyikö tekoon muita seikkoja, jotka antaisivat aiheen yhteiskunnalliseen keskusteluun esimerkiksi lastensuojelun tai mielenterveyshoidon tasoon taikka vanhempien jaksamiseen liittyen. Ottaen huomioon tapauksen poikkeuksellisuus selosteessa olisi voitu edes jonkin verran kuvata teon vaikuttimia sen ymmärtämiseksi, mitkä seikat kärjäoikeuden ratkaisun mukaan olivat johtaneet poikkeukselliseen tekoon. Keskeistä olisi ollut myös sen kertominen, oliko tuomittu vastaaja tunnustanut menettelyn vai kiistänyt sen.

On ilmeistä, ettei yleinen kiinnostus tässä tapauksessa ole kohdistunut uhrin tai tekijän henkilöllisyyteen, heidän asuinpaikkaansa taikka perhe-elämän yksityiskohtiin vaan lähinnä poikkeuksellisen teon luonteeseen ja syihin. Tilanteessa, jossa aikuinen on kärjäoikeuden tuomion mukaan tappanut lapsen, on ymmärrettävää, että yleiseen kiinnostukseen liittyy järkytyksen ohella uteliaisuutta ja huolta siitä, mitkä olosuhteet ja syyt ovat johtaneet tekoon. Jo lapsen iän kertominen olisi kantelussa todetuin tavoin antanut jonkinlaisia viitteitä teon laadusta.

Vaikka tekoon liittyisi yksityiskohtia, joiden selostamista julkisuuteen tuomari pitäisi tarpeettomana ja vastenmielisenä, selosteen riittävää laajuutta koskevaa kysymystä ei voida ratkaista tällaisilla perusteilla. Yleisöllä on lähtökohtaisesti oikeus saada tietää myös järkyttävistä tapahtumista ja vastenmielisistä teoista eikä tuomarin tehtävänä tällaisissa tapauksissa ole esimerkiksi moraalikäsitteisiin liittyvillä perusteilla rajoittaa julkisuutta enempää kuin on lain mukaan välttämätöntä.

Rikosasioissa prosessin etenemiseen ja viranomaisten toimintaan kohdistuva yleinen mielenkiinto alkaa usein esitutkinnasta ja jatkuu prosessiketjua seuraten syyttäjän ja tuomioistuinten toimintaan. Jos poliisi tai syyttäjä on tiedottanut asiasta, tuomioistuimen saattaa olla aiheellista omaa julkista selostetta tai tiedotetta laatiessaan kiinnittää huomiota siihen, mitä tietoja asiasta on aikaisemmin annettu julkisuuteen. Nyt kysymyksessä olevassa tapauksessa julkisia selosteita välituomiosta ja tuomiosta laadittaessa ei ilmeisesti ole otettu huomioon sitä, mitä poliisi oli jo kertonut tapahtumasta julkisuuteen. Tämä on ollut omiaan herättämään kysymyksen siitä, olivatko tapahtuman piirteet kärjä-

jäoikeuden ratkaisunkin mukaan sellaiset kuin poliisin suppeassa tiedotteessa oli kerrottu. Välituomiota tai tuomiota koskeneissa julkisissa selosteissa tähänkään kysymykseen ei ole vastattu.

Suppea tiedottaminen, jota ei myöhemminkään täydennetä, saattaa rikosasioissa prosessin edetessä johtaa osittain väriin johtopäätöksiin ja sosiaalisen median kuuhuntaan, joka ei vastaa asian kaikkia yksityiskohtia (esim. ratkaisuun [KKO 2017:69](#) liittynyt tapahtumainkulku). Tällaisessa tilanteessa tuomioistuimella, kuten poliisilla ja syyttäjälläkin, on mielestäni erityisen hyvä syy tiedottaa avoimesti ja tarvittaessa täydentää aikaisemmin julkisuuteen annettuja tietoja. Kun tuomioistuin kertoo yleisöä kiinnostavasta jutusta mahdollisimman paljon, voidaan estää tilanteita, joissa yleisö päätyy puutteellisten tietojen perusteella arvailemaan tapahtumainkulkua ja tekemään sen yksityiskohdista omia, mahdollisesti virheellisiä, päätelmiään.

Kaiken edellä todetun perusteella käsitykseni on, ettei kärjäoikeus ole toiminut asiassa niin julkisuusmyönteisesti kuin lain ja sen esitöiden mukaan olisi ollut perusteltua. Kärjäoikeuden julkisuuteen antamien tietojen perusteella käsittelystä tapauksesta tai kärjäoikeuden ratkaisun perusteista on ollut mahdotonta muodostaa tosiseikkoihin perustuvaa mielikuvaa.

4 TOIMENPITEET

Saatan edellä esittämäni käsitykset asianomaisen kärjätuomarin ja kärjäoikeuden tietoon. Kantelu ei anna aiheutta muihin toimenpiteisiin.

Apulaisoikeusasiamies

Pasi Pölönen

Esittelijäneuvos

Jarmo Hirvonen

Asiakirja on hyväksytty sähköisesti asianhallintajärjestelmässä.